

Abstract. In the article it is substantiated the urgency of preschool education problem and problem of future specialists' training for educational process quality ensuring in preschool institution, the analysis of recent research has been made. The content characteristics of integrated study course methods of ensuring educational process quality in preschool institutions for specialty 012 "Preschool Education" has been submitted. In particular: goal, objectives, the place of discipline in structural logic training scheme, the list of knowledge and skills that future managers of preschool institutions after study course have to possess. It has been described the methodology of lectures with computer presentations using, the tasks and methods for masters' cognitive activity stimulating. There are the examples of practical training of students with the using of interactive learning technologies: "Brainstorming", "Carousel", "Aquarium", "Press conference", "Round table", interactive game technology "Simulation". The tasks for independent work aimed at development of readiness' components of masters to ensuring the educational process quality in a preschool institution are presented.

Key words: preschool education, preschool education quality, criteria for assessing quality preschool education, master of preschool education, integrated curriculum, technologies of problematic and interactive learning.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2018

О. А. Козлюк

СВІТ ДИТИНСТВА В НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Т. ПОНІМАНСЬКОЇ

Анотація. У статті розглядається актуальна для сучасного суспільства проблема дитинства. Дитинство, світ дитинства, ідеї гуманістичного виховання є центром наукових досліджень знаного в Україні і поза її межами науковця в галузі дошкільної освіти Т. Поніманської. Поєднання результатів наукових досліджень, значної теоретичної роботи та власного практичного досвіду дало змогу Т. Поніманській створити концепцію гуманістичного виховання, засновану на визнанні самоцінності дошкільного дитинства, його важливості в житті кожної людини. Проаналізовано бачення світу дитинства, погляди щодо необхідності зміни взаємин між світом дитинства і світом дорослих у сучасних умовах. Розкрито концептуальні засади гуманістичного виховання, в основі яких – ідея рівноцінності світів дорослих і дітей, їх взаємодія на засадах гуманістичних цінностей.

Ключові слова: Т. Поніманська, гуманістичне виховання, дитинство, дошкільне дитинство, світ дитинства, сомоцінність дитинства.

Постановка проблеми. Дитина і дитинство як феномени людського життя привертали увагу науковців різних часів і країн. Нині в умовах гуманізації і демократизації суспільних відносин дитинство визнається найважливішим періодом життя людини, який має самостійну цінність. Однак дитинство та його специфічні особливості до цього часу належним чином не вивчалися, відсутній цілісний комплексний підхід до світу дитинства як соціально-педагогічного явища, на що у своїй монографії «Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку» вказує Т. Поніманська, яка все своє життя присвятила проблемам дошкільного дитинства.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблемі дитинства присвячено чимало досліджень, зокрема, до проблем дитинства зверталися у своїх працях філософи Арістотель, Платон, Демокріт, Е. Роттердамський, М. Монтень, Ф. Бекон, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Г. Гегель, Г. Сковорода, Л. Толстой та ін. Однак аналіз феномену дитинства в їхніх працях був представлений досить фрагментарно. Нині філософське осмислення феномену дитинства набуває особливої актуальності в контексті кризового стану сучасної дійсності і пов'язане з працями Г. Абрамової, І. Загарницької, В. Зеньковського, Т. Кочубей, Л. Нефьодової, Є. Субботського. Існуюча психологічна концепція дитинства заснована на визнанні його провідної ролі в психічному розвитку і становленні особистості (Д. Ельконін, В. Кудрявцев, Д. Фельдштейн). Проблеми соціології дитинства і, відповідно, соціологічна концепція означеного феномену висвітлена в працях І. Голубевої, І. Кона, Л. Кураєвої, Е. Рибінської, С. Щеглової. Нині значного поширення набула саме педагогічна концепція дитинства, яка визнає дитинство як неповторний етап життя кожної людини (А. Богуш, В. Сухомлинський, Т. Поніманська, О. Савченко).

Погодимось із думкою Т. Поніманської, яка вважала, що проблему дитинства не можна вивчати окремо в соціальному, історичному та психолого-педагогічному аспектах, адже, як категорія гуманістичної педагогіки дитинство є інтегрованим явищем [4, с. 194], тому потребує комплексного підходу до його вивчення.

Протягом тривалого часу трактування дитинства було відсутнє в більшості педагогічних словників та інших суміжних науках. На думку Т. Поніманської, відсутність наукового визначення дитинства як особливого стану, що є частиною загальної системи суспільства, пояснює усталене негуманне ставлення до дитинства як своєрідного «резерву» світу дорослих людей [4, с. 184-185]. Дитинство і ставлення суспільства до нього є критерієм і джерелом гуманістичності всього соціального середовища [4, с. 185].

Мета статті – проаналізувати погляди відомого науковця в галузі дошкільної освіти Т. Поніманської на проблему дитинства, взаємодії світу дитинства і світу дорослих, розуміння важливості дитинства в житті

кожної людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині найпоширенішим визначенням дитинства є визнання його самоцінним часом життя людини, фізіологічним, психологічним, педагогічним і складним соціокультурним явищем, що має історичне походження і культуру.

У своїх працях Т. Поніманська зазначає, що сучасне визнання значення дитинства як самоцінного періоду життя людини досить повільно змінює реальне ставлення дорослих до світу дитинства. Взаємини між дорослими і дітьми вже не носять різко вираженого авторитарного характеру, проте вони недостатньо сприяють повноцінному розвитку особистості дитини. У педагогіці ще не вироблені теоретично і не розроблені методично суб'єктні принципи побудови взаємин між світом дітей і світом дорослих. Дитинство найчастіше розглядається як об'єкт спостереження і перетворення, тому, педагог займає позицію не взаємодії, а впливу на дитину [4, с. 186].

На думку Т. Поніманської, для зміни цієї позиції необхідним є усвідомлення гуманістичних пріоритетів взаємин дорослих і дітей як на методологічному, так і на технологічному рівнях [4, с. 186]. У зв'язку з цим концептуальною основою гуманістичного виховання в дослідженні вченої є ідея рівноцінності світів дорослих і дітей, їх взаємодія на засадах гуманістичних цінностей. У концепції гуманістичного виховання Т. Поніманської вони виступають в єдності як світ людини. Помилковим є поширене в педагогіці і соціології уявлення світу людини як світу дорослої людини, а світу дітей – як необхідного, але все ж елемента світу дорослих, адже продовженням такої аксіоми є визнання того, що світ дитинства формується подібно до світу дорослих, з усіма його негативними явищами та невирішеними глобальними проблемами [4, с. 191]. А це, на нашу думку, заперечує ідею самоцінності дитинства.

Таким чином, світ дитинства і світ дорослих – рівноправні частини людського буття, які мають взаємодіяти в його складі на засадах рівності, діалогізму, свободи, спільного розвитку.

Ідеї Т. Поніманської співзвучні ідеям О. Орлова, який у своїх працях звертає увагу на необхідність зміни не виховної системи, а на перегляд існуючих взаємин між світом дорослих і світом дітей. Учений пропонує усталені традиційні принципи взаємин між світом дитинства і світом дорослих (принцип субординації, монологізму, сваволі, контролю, дорослішання, ініціації і деформації) змінити на принципи нових стосунків між ними (принцип рівності, діалогізму, співіснування, свободи, спільного розвитку, єдності і прийняття, що відповідає б вимогам сьогодення [2]. Це дозволить подолати традиційні стереотипи у взаєминах між світом дорослих і світом дітей, а також виробити нову, гуманістичну парадигму, центровану на світі дитинства.

Т. Поніманська поділяє думку вчених (Ф. Арієс, Б. Бім-Бад, Л. Демоз), вважаючи світ дитинства цілісним простором життєдіяльності

та розвитку дитини, в якому здійснюються і взаємодіють зв'язки між дитиною і суспільством, природою, культурою, іншими дітьми. Світ дитинства вчена розглядає як об'єктивну реальність, представлену специфічно дитячими способами поведінки та елементами свідомості.

Серед основних джерел конструювання світу дитинства Т. Поніманська називала світ дорослих, який транслює норми і цінності культури, власну діяльність і творчість дитини, що визначає можливості внесення творчого начала в розвиток світу дитинства, а також дитячу субкультуру, яка передає із покоління в покоління специфічні способи організації дитячого життя [4, с. 197]

На думку вчених, світ дорослих приречений на вимирання, якщо не зможе побачити і прийняти світ дитинства в його самоцінності. Із цією метою, на думку В. Кудрявцева, потрібно створити таку освітню систему, що «буде стверджувати і розширено відтворювати самоцінні можливості дошкільного періоду розвитку» [1, с. 72]. Т. Поніманська була переконана, що діяти в такій системі ефективно зможе лише педагог із відповідною гуманістичною орієнтацією. При цьому вона пропонувала орієнтуватися на такі концептуальні положення щодо світу дитинства: по-перше, дитина є найвищою цінністю культури, суспільства і власного розвитку, самостійною самоцінною особистістю, носієм певних культурних і субкультурних цінностей у цілісній єдності всіх аспектів її життєдіяльності; по-друге, дитина як автор і суб'єкт свого життя та розвитку набуває в просторі-часі свого дитинства своєї сутності і будує «стратегію свого життя» [4, с. 197].

З огляду гуманістичної концепції виховання Т. Поніманської у способі співжиття в просторі «дитина – дорослий» варто зважати не лише на можливості дорослого, а й на те, які внутрішні індивідуальні кордони між собою та дорослим встановлює дитина. Саме міра проникнення дорослого у внутрішній світ дитини є показником гуманності виховання.

Ознакою гуманістичної позиції педагога Т. Поніманська вважала, потребу в пізнанні дитинства, прагнення пізнати його зсередини, здатність бачити світ очима дорослого і дитини одночасно. У зв'язку з цим один зі шляхів вирішення означеної проблеми вчена вбачала в науковому обґрунтуванні системи гуманістичного виховання дітей, заснованій на ціннісному підході до аналізу навколишнього світу за змістом та особистісно зорієнтованій взаємодії з дорослим за способом введення дитини у світ людей. При цьому вона наголошувала на головній відмінності: важливо не лише давати дітям готові цінності, а доводити способи користування ними як переживання і відкриття цінностей тим, хто виховується. Навчити цьому може тільки той педагог, у структурі особистісних цінностей якого гуманістичні ідеали посідають чільне місце [4, с. 201-202].

Щоб підтримати дитину, педагог повинен відчувати в собі дитинство, розвивати здатність до розуміння дітей і всього, що з ними

відбувається, мудро ставитися до їхніх учинків, вірити, що дитина помиляється, а не порушує правила навмисно, захищати її, не думати про неї погано, несправедливо, і, що найголовніше – не ламати індивідуальність дитини, а виправляти і спрямовувати її розвиток, пам'ятаючи, що дитина знаходиться у стані самопізнання, самоствердження, самовиховання [3].

Досить часто ми бачимо зовсім іншу картину, спостерігаючи за взаєминами дорослих і дітей. У своїх дослідженнях Т. Поніманська також звертала на це увагу, вказуючи на існування парадоксальної ситуації, коли під гаслом гуманного ставлення до дитини педагоги, які не знають закономірностей розвитку дитини, фактично сприяють відчуженню від них, не надаючи уваги задоволенню потреби дитини у співжитті, співзалежності від дорослого. Отже, дитина живе своїм життям, в якому дорослі не вміють або не хочуть брати рівноправної участі. У світ дитинства вриваються не лише принципи технократичного суспільства, а й цинізм, утилітарність, властива взаєминам сучасних людей. Таким чином, серед впливів, яким піддається дитина, виховання вже не відіграє головної ролі.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, проаналізувавши погляди Т. Поніманської на світ дитинства, можемо зробити висновок, що повноцінна взаємодія світу дитинства і світу дорослих відбувається не витісненням один одного, а шляхом постійного їх узгодження, співробітництва, співтворчості. Це обопільна інтеграція світу дорослих і світу дитинства, де вони залучаються до взаєморозвивального діалога один з одним.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо не лише у вивченні інших аспектів науково-педагогічної спадщини Т. Поніманської, а й поглядів інших вчених на світ дитинства і його взаємодію зі світом дорослих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кудрявцев В. Т. Смысл человеческого детства и психическое развитие ребенка / В. Т. Кудрявцев. – М.: РАО, 1997. – 156 с.
2. Орлов А. Б. Психология личности и сущности человека: парадигмы, проекции, практики / А. Б. Орлов – М., 2002. – 272 с.
3. Поніманська Т. І. Модель системи підготовки студентів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку / Т. І. Поніманська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 5 (48). – 2012. – С. 38-43.
4. Поніманська Т. І. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку / Т. І. Поніманська. – Рівне: РДГУ, 2006. – 364 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED:

1. Kudriavtcev V. T. Smysl chelovecheskogo detstva i psikhicheskoe razvitie rebenka [The Essence of Human Childhood and the Child's Psychological Development] / V. T. Kudriavtcev. – M.: RAO, 1997. – 156 s. (in Russian).
2. Orlov A. B. Psikhologia lichnosti i sushchnosti cheloveka: paradigmy, proektcii, praktiki [Psychology of an Individuality and Human Essence: Paradigms, Projections, Practices] / A. B. Orlov – M., 2002. – 272 s. (in Russian).
3. Ponimanska T. I. Model systemy pidhotovky studentiv do humanistychnoho vykhovannia ditei starshoho doshkilnogo viku [Model of System of Students' Training for Humanistic Upbringing of Children of Senior Preschool Age] / T. I. Ponimanska // Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity: zbirnyk naukovykh prats. Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Vyp. 5 (48). – 2012. – S. 38-43. (in Ukrainian).
4. Ponimanska T. I. Teoretyko-metodychni zasady humanistychnoho vykhovannia ditei doshkilnogo viku [Theoretical and Methodical Principles of Humanistic Upbringing of Children of Preschool Age] / T. I. Ponimanska. – Rivne: RDHU, 2006. – 364 s. (in Ukrainian).

Аннотация. В статье рассматривается актуальная для современного общества проблема детства. Детство, мир детства, идеи гуманистического воспитания являются центром научных исследований известного в Украине и за ее пределами ученого в области дошкольного образования Т. Пониманской. Сочетание результатов научных исследований, значительной теоретической работы и собственного практического опыта позволило Т. Пониманской создать концепцию гуманистического воспитания, основанную на признании самоценности дошкольного детства, его важности в жизни каждого человека. Проанализировано виденье мира детства, взгляды о необходимости изменения отношений между миром детства и миром взрослых в современных условиях. Раскрыты концептуальные основы гуманистического воспитания, в основе которых лежит идея равноценности миров взрослых и детей, их взаимодействие на основе гуманистических ценностей.

Ключевые слова: Т. Пониманская, гуманистическое воспитание, детство, дошкольное детство, мир детства, самоценность детства.

Abstract. The article deals with the problem of childhood, which is relevant for modern society. Childhood, the world of childhood, the ideas of humanistic education are the center of scientific research of T. Ponimanska, the well-known scientist in the field of preschool education in Ukraine and abroad. The results of the scientific research, considerable theoretical work and peculiar

practical experience enabled T. Ponimanska to create the conception of the humanistic upbringing, based on the perception of the value of preschool childhood, its importance in the life of each person. The world visions of childhood, the views concerning the need to change the relationship between the world of childhood and the world of adults in modern conditions have been analyzed. The conceptual foundations of the humanistic upbringing, based on the idea of equality of worlds of adults and children, their interaction on the basis of humanistic values have been defined. Having analyzed the views of T. Ponimanska on the world of childhood, we can conclude that the entire interaction of the world of childhood and the adult world is not a displacement of each other, but is possible only through their constant coordination, cooperation, correlation. It is a mutual integration of the world of adults and the world of childhood, where they are involved in a collaborative dialogue with each other.

Key words: T. Ponimanska, humanistic upbringing, childhood, preschool childhood, world of childhood, value of childhood.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018

Г. М. Косарева

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ

Анотація. У статті визначено роль толерантності у сучасному суспільстві; узагальнено зміст поняття «толерантність»; сутнісні характеристики толерантності як педагогічного та психологічного явища. Висвітлено проблему виховання толерантності у студентів педагогічного закладу вищої освіти, розвитку їх позитивних загальнолюдських якостей, яка проходить складний шлях теоретичного переосмислення та удосконалення методичних рекомендацій. Здійснено огляд деяких методологічних підходів до виховання толерантності у майбутніх логопедів.

Ключові слова: виховання, толерантність, майбутні логопеди, педагогічний закладів вищої освіти, методологічні підходи.

Постановка проблеми. В умовах зміни парадигмальних проєкцій зростає роль майбутнього логопеда як прикладу соціально-педагогічно доцільних способів взаємодії з оточуючими та безпосереднього організатора гуманістичного виховного середовища в інклюзивному освітньому просторі, в якому він взаємодіє з дитиною з особливими потребами, дитячим колективом, батьками вихованців. Тому перехід від усвідомлення необхідності завдань гуманізації виховання в інклюзивному освітньому просторі до практичного засвоєння цінностей розвитку